

oratorium sancti Salvatoris a discipulis portari, et ostium aperiri: ibique oratione facta et communionem sacri corporis et sanguinis Domini accepta, aspiciens ad altare, mente cœlestibus intentus, ad

* Anno scilicet ætatis 75 (nam septuagenarius paralyti correptus, tribus annis superstes vixit ex num. 20), Christi vero 781. Siquidem annum quintum decimum agens, Bonifacio adhærere cœpit anno 722 ex notatis num. 4. Diem signat Molanus in Additionibus ad Usuardum VIII Kalend. Septemb. In Annalibus Leodicensibus a Willelmo Heda citatis sepultus dicitur Gregorius cum matre sancta Wastrade in Susterensi B

Dominum perrexit *, cui tanto tempore sincere mente servivit, præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

cœnobia nobilium virginum Benedictinarum diocesis Leodicensis. Repugnat Joannes de Beka in Albrico, quem in æde sacra S. Salvatoris (quæ tum primaria erat Trajecti ecclesia ex dictis in Observationibus ad Vitam S. Willibrordi) Gregorio consepultum fuisse affirmat. Sane in oratorio S. Salvatoris extremum spiritum reddidisse perhibetur supra.

APPENDIX.

ACTA SEU VITA SANCTI LUDGERI

AUCTORE ALTRIDO EPISCOPO MONASTERIENSI.

(Apud Leibnitz, Script. rerum Brunswic.)

INDEX CAPITUM.

De persecutione Vursingi.
De expulsionem ejus.
Quomodo Radbod tentavit revocare illum.
De obitu Pippini.
De obitu Vursingi.
De nativitate Liasburge.
Quomodo Liasburge de periculo mortis erepta sit.
De nativitate S. Ludgeri.
De industria ejus.
De adventu Aluberti, et qualiter una cum Ludgero trans mare rediit.
Quomodo iterum S. Ludgerus transmarina petiit.
Quomodo S. Ludgerus ad patriam rediit.
De adventu S. Liasvini.
De obitu S. Liasvini.
Quomodo S. Ludgerus in Fresia idola destruxit.
De ordinatione Albrici et S. Ludgeri.
Qualiter S. Ludgero gubernacula plebium revelata sint.
Qualiter S. Ludgerus in Effresia docuisset.
Versus Joseph ad S. Lud.... (Cætera hujus indicis desunt.)

PROLOGUS AUCTORIS.

1. Alfridus Dei gratia episcopus dilectis fratribus et monachis in cœnobia S. Salvatoris et S. Patris Ludgeri Domino servantibus in Christo.

Petitioni vestræ idcirco consensum præbui, quia charitati vestræ nihil denegare potui. Postulastis igitur crebris precibus, ut de Vita S. Patris Ludgeri aliquid scribere studerem, quatenus tam veneranda illius exempla multis ad ædificationem proficerent. Ad quod studiosum opus peragendum, quamvis imparem me esse, et scientia et doctrina debilem scirem, tamen charitate cogente ad illud scribendum animum appuli, quia nefas putabam tanti viri latere virtutes. Cum beati Gregorii ad indagationem sacri verbi sonus dicat: Sunt nonnulli, quos ad amorem cœlestis patriæ plus exempla quam prædicamenta incendunt. Fit vero plerumque animo duplex adju-

torium in exemplis Patrum. Exempla etiam et actus sancti Ludgeri ideo plene comprehendere nequeo, quia non ea visu, sed auditu didici, illis attestantibus, qui ab infantia illum noverant. Hildigrimo scilicet episcopo fratre ejus, et Gerfrido episcopo nepote ejus, nec non et venerabilibus ejus presbyteris Aluberto, Atingo et Thiatbaldo. Virtutibus igitur multis atque signis, quæ per illum Dominus operatus est. per negligentiam prætermisissis, ea sola huic libello inscribi feci, quæ una vobiscum aut visu deprehendi, aut facta certe cognovi.

INCIPIT VITA.

2. Vitam sancti Ludgeri scripturus, ratum duxi altius repetendam, ut quibus in hoc sæculo sit parentibus editus, evolam. Fuit in diebus Radbodi regis Fredsonum vir quidam nobilis in ea gente Vursingus nomine, cognomento Ado; qui quamvis fidem sanctæ Trinitatis nondum sciret, erat tamen adjutor pauperum, defensor oppressorum, in judicio quoque justus. Et quia gens illa eo tempore in errore infidelitatis erat excæcata, multi multa injusta a rege et ab ejus ministris sunt perpassi. Alios enim rex idem insidiando necaverat, et hæreditates eorum possidebat, et nihilominus sibi hæreditates eorum vindicabat. Sed vir præfatus se minime subtrahens, quominus veritatem coram rege et ejus principibus defenderet, nullius personam in judicando juste, et amplectendo veritatem respiciebat. Qua de re contigit, ut magnas a rege crudeli insidias pateretur, ita ut juberet illum callide interfici, et facultates suas tolli. Quod lethale consilium illi continuo unus ex consiliariis regis nuntiare curavit, eo quod a pluribus diligeretur.

3. Tunc Vursingus una cum conjugē suā Adalgarda et filio uno, quem habebat, Nothgrimo nomine, et cum paucis domesticis suis occulte fugiens ad ducem Francorum, nomine Grimoldum ^a pervenit. Qui benigne ab eodem duce susceptus, habitavit in regione Francorum et imbutus fide catholica baptismi consecutus est gratiam, una cum conjugē suā et filio ac domo reliqua. Post præfati vero ducis obitum singuli duces Francorum venerabilem Vursingum honoratum beneficiis retinuerunt secum, uxor vero ejus in peregrinatione ejus alterum sibi genuit filium nomine Thiatgrimum, et filias novem, et defuncta obiit in pace, nec non et sex filiæ ejus in virginitate subtractæ sunt. Pater igitur filios duos cum filiabus tribus, quæ remanserant, cum timore Domini nutritiens, servavit castitatem suam reliquum tempus vitæ suæ.

4. His ita gestis, rex Radbodus infirmari cœpit infirmitate, quæ et mortuus est, et sex annis continuus ante diem mortis suæ paulatim traxit dolorem, cœpitque regnum ejus descere, regnum quoque Francorum augmentando proficere. Infirmitas autem misit ad virum memoratum Vursingum, postulans ut ad se rediret recepturus hæreditatem suam, insuper et alia multa se daturum ei spopondit, si pacem secum tenere voluisset. Sed vir catholicus precibus ejus non acquievit. Iterum autem Radbodus misit ad eum postulans, ut si ipse venire nolisset, saltem filium suum ad se mitteret, et juravit se et daturum quicquid sibi promiserat. Igitur Vursingus precibus victus misit ad eum filium suum juniorem, quem ille benigne suscipiens fecit honorifice habitare secum, et restituit ei hæreditatem patris. Ipse tamen pater cum seniore filio et filiabus habitavit in regione Francorum usque ad obitum regis ^b . . .

Contigit autem Pippinum ducem Francorum de hac luce migrasse, et filium ejus Carolum regno potiri patris, qui multas gentes sceptris adjecit Francorum, inter quas etiam cum triumphi gloria Friesiam, extincto Radbodo, paterno addit imperio, in qua tunc gente sanctus Willibrordus positus est prædicator, sedesque episcopalis in Trajecto castello delegata est, sicut in libello de Vita ipsius Willibrordi scriptum legitur. Dedit igitur Carolus memorato Vursingo beneficium in confinio Fresonum, et direxit eum ad patriam suam causa fidei roborandæ. Qui veniens, accepta hæreditate propria, habitavit in loco qui dicitur Suabsna ^c juxta Trajectum, et cœpit esse adjutor sancti Willibrordi cum filiis et propinquis suis, in quibuscunque potuerat. Diligebat eum sanctus Willibrordus valde, eo quod esset vir bonus et plenus fide et acceptabilis universæ plebi et castitatem servans.

5. Nothgrimus igitur filius ejus senior duxit uxorem fidelem similiter, et filias tres cum timore Do-

^a Hic Grimoldus dux erat Pippini, majorisdomus filius, et obiit anno 744.

^b Qui contigit anno 719.

^c In rhythmica Vita *Sualisna* dicitur; in ms. Budic.

mini conjugio copulatæ sunt, vivente patre, habuitque progenies illa magnam familiaritatem cum sancto Willibrordo, nec non et cum sancto Bonifacio, qui post eum partibus illis doctor serenus illuxit, quoadusque pro fide Christi martyrio coronatus, spiritum reddidit in pago, cui nomen Astrachæ, in loco qui Doccinga vocatur, sicut et de illo scripta testantur.

Post obitum vero patris Thiatgrimus filius junior memorati Vursingi duxit uxorem, nomine Liafburch (Hafburch), filiam cujusdam Nothradi et Adelburge; quæ videlicet Adelburch pridem duos suos germanos fratres sancto commendaverat Willibrordo, de quo superius diximus, Domino nutriendos; quorum major Wullibrat, minor autem Thyatbrat vocabatur: ^B qui etiam primi omnium gentis Fresonum clericatus officium acceperunt. Horum prior in levitarum obitu gradu, junior non pervenit ad gradum, sed ita in juventute de hac luce migrabat.

6. Memorata Liafburch, cum nata esset, habebat aviam gentilem, matrem videlicet patris sui abrenuntiantem omnino fidei catholicæ: quæ non nominanda cum furore ^d conversa, eo quod prænominata conjux filias tantum genuisset, et filium viventem non haberet, misit lictores, qui reparent eandem filiam tunc natam de sinu matris, et necarent priusquam lac sugeret matris, quia sic mos erat paganorum, ut si filium aut filiam necare voluissent, absque cibo terreno necarentur. Lictores autem, sicut illis fuerat imperatum, rapuerunt eam et deduxerunt eam et portavit illam unum mancipium ad situlam aquam plenam, cupiens eam in ipsam aquam mergere, ut finiret vitam. Sed miro Omnipotentis dono actum est, ut puella, quæ necdum suxerat ubera matris, extensis brachiis suis utraque manu apprehenderet marginem situlæ, renitens ne mergeretur. Hanc ergo fortitudinem tenerrimæ puellæ ex divina credita actam prædestinatione, eo quod ex ea duo episcopi fuissent oriundi, sanctus videlicet Ludgerus et Hildigrimus. In hac ergo colluctatione mirabili juxta misericordis Dei dispositionem supervenit vicina mulier, et misericordia mota eripuit puellam de manu præfati mancipii, cucurrîtque cum ea ad domum suam, et claudens post se ostium, pervenit ad cubiculum in quo erat mel, et misit ex melle illo in os juvenculæ, quæ statim sorbuit illud. Venerunt interea prædicti carnifices jussa dominæ suæ expleturi: dominabatur enim illa furibunda in tota domo filii sui. Mulier autem quæ infantem rapuit, occurrens lictoribus dixit, mel comedisse puellam, et simul ostendit illis eam adhuc labia sua lingentem, et propter hoc illicitum erat juxta morem gentium necare illam. Tunc lictores dimiserunt illam, et mulier quæ eam rapuerat, occulte nutritivit eam mittendo lac per cornu in os ejus. Mater quoque occulte misit

Suabsna, adnotantibus hoc Antwerpiensibus Patribus.

^d Antwerp. et Benedict., in *furorem*.

ad eam nutricem puellæ afferentem quæ necessaria fuerant, quoadusque præfata illa ferox mulier vitam finiret: et tunc demum accepit mater filiam suam nutriendam. Sed de his ista sufficiant.

7. Nunc etiam quia de sancto Ludgero loqui inchoavimus, libuit de eo verum a replicare sermonem. Cum venisset autem Thiatgrimus, pater ejus, de quodam itinere, et mater ejus prægnans esset, vicinaque partui gestans in utero eundem futurum episcopum, audito quod vir ejus veniret, immoderatè gaudens properavit ad eum, et offenso pede corruit, intravitque palus per latus ejus, et ablata est mortua, ita ut nullus putaret eam vel vitæ præsentis restituendam, vel filium quem gestavit in utero; sed miserante divina clementia revixit spiritus ejus, et bene fuerat curata; in puero quoque post paucos dies edito nulla læsionis macula apparuit. Baptizatus autem accepit vocabulum Ludgerus. Qui statim ut ambulare et loqui poterat, cepit colligere pelliculas et cortices arborum b, quibus ad luminaria uti solemus, et quidquid tale invenire poterat, ludentibusque pueris aliis, ipse consuit sibi de ipsis collectionibus quasi libellos. Cumque invenisset sibi liquorem imitabatur scriptores, et afferebat nutrici suæ quasi utiles libros custodiendos: Et cum ei quis diceret, Quid fecisti hodie? dixit se per totum diem aut componere libros aut scribere, aut etiam legere. Cumque iterum interrogaretur, Quis te docuit? Respondit: Deus me docuit. Meditabatur autem in tenera ætate quod postea devotus implevit.

8. Post hæc etiam auctus majori gratia, rogavit parentes suos ut se alicui viri Dei committerent erudiendum. At illi, cum essent benigni, glorificaverunt Deum, videntes intentionem juvenis, commendaveruntque eum viro venerabili Gregorio discipulo et successori sancti Bonifacii martyris, Domino nutriendum, qui libenter eum suscepit; et comperta sagacitate pueri, studiosè illum erudiebat. Crevit itaque Ludgerus proficiens in timore Dei, et deposito seculari habitu in Trifecto (Trajecto) monasterio se contulit ad studium artis spiritualis: Erant autem in illa schola Gregorii et alii condiscipuli nobiles et prudentes, e quibus alii episcopi postea exstiterunt, alii in minoribus gradibus doctores ecclesiarum; apud quos idem Ludgerus in magno habebatur affectu, eo quod esset vir miræ mansuetudinis, vultu hilari, non tamen facilis in risu, et in omnibus actibus prudentiam cum temperantia amplectens. Erat enim assiduus meditator divinæ Scripturæ, et ejus præcipue quæ ad laudem Dei, et ad doctrinam pertinebat catholicam, pro quibus a venerabili magistro, velut unicus filius, diligebatur.

9. Venit interea vir quidam de terra Anglorum Alubret c nomine ad abbatem Gregorium, cupiens Domino cooperante plebi partis illius in doctrina prodesse (erant enim rudes in fide), quem abbas Gregorius libenter suscepit, et comperto quod esset vir bonus et doctus, suasit ut sibi episcopus fieret: non enim fuerat idem Gregorius ad gradum episcopalem ordinatus, sed presbyterii perseveravit in gradu. Vir igitur prudens, ad hæc: Ut scias, inquit, me cum licentia et consilio episcopi mei huc transmeare, mitte mecum fratres fideles ad terram de qua egressus sum, ad episcopum meum, ut ab eo ordinar ego et illi, tali modo consensum præbeo. Quod abbas Gregorius libenter audiens, direxit eum et cum eo Ludgerum aliumque fratrem fortiorem ætate, Sigibodum nomine, ad episcopum, de quo Alubertus dixerat: qui eundem Alubertum ordinavit episcopum, Sigibodum presbyterum, Ludgerum diaconum, et manserunt illic anno uno. Alcuinus etiam illo in loco tunc magister erat, qui postea temporibus Caroli Turonis d et in Francia magisterium exercuit. Cui statim Ludgerus hauriens spiritalia dogmata e... post anni vero circulum revertentes, qui missi erant, Domino gubernante, venerunt ad abbatem Gregorium, qui benigne suscipiens eos, gavisus est valde in adventu eorum, et mansit cum eo Alubertus, collaborans in opere Domini.

10. S. Ludgerus igitur cupiens se saturare prælibati dulcedine favi f, petiit ab abbate Gregorio licentiam redeundi ad magistrum Alcuinum, quod ille moleste ferens, fieri retinuit; noluit tamen contristari petentem, sed blandis sermonibus cepit compescere eum. Cumque cerneret se nullis objectionibus illum a sua intentione revocare posse, accersito patre illius postulavit, ut conaretur revocare eum a cepto itinere, sed studiosus levita instanter in suo voto permansit. Tunc parentes ejusdem Ludgeri et Gregorius, quandovè precibus evicti, direxerunt eum ad præfatum magistrum Eboracæ civitatis Anglorum, præbentes quæ illi opus erant in via: quem magister illustris Alcuinus cum magno suscepit gaudio. Susceptus itaque Ludgerus, erat consueto more omnibus charus, eo quod esset ornatus moribus bonis, et studiis sanctis, et mansit ibi annis tribus et mensibus sex, proficiens in doctrinæ studio. Cupiebat enim ibidem diutius in sancto manere studio; sed non fuit concessa facultas: nam ingredientibus civibus illis ad bellum contra inimicos suos, contigit ut per rixam interficeretur filius cujusdam comitis ipsius provinciæ a Fresone quodam negotiatore, et idcirco Fresones festinaverunt egredi de regione Anglorum, timentes iram propinquorum interfecti

a Antwerp. et Bened., iterum.

b Papyrus appellabant veteres. MABILL.

c Bened., Alubertus. Ms. Budic., quod Antwerp. laudabant, Adelbertus.

d Antwerp. et Bened., Caroli junioris in Turoniis. Per juniorem autem Carolum hic intelligitur Carolus Magnus, habita ratione Caroli Martelli avi illius.

e Supple ex Antwerp. et Bened., sedulo jungebatur.

f In Suriana Ludgeri Vita alia ratio affertur, nempe quod Ludgerus, tum diaconus, cum coram Gregorio Evangelium legens in quodam verbo offendisset, emendatus a Gregorio, statuit reverti ad scholam Alcuini, indignum se putans diaconii gradu, qui non posset emendate legere.

juvenis. Tunc Alcuinus necessitate compulsus direxit Ludgerum, et cum eo diaconem suum nomine Putul, cum præfatis negotiatoribus ^a, timens ne amore discendi aliam regionis illius civitatem adiret, et pro ultione prædicti juvenis aliquas pateretur insidias. Dicebat enim se potius velle mori quam ut filius suus dilectus quidquam pateretur lethalis mali. Directus itaque Ludgerus, prospero cursu pervenit ad patriam suam bene instructus, habens copiam librorum, eratque patri Gregorio et cæteris tanto tunc dignior et acceptior, quanto fuit et in monasticis eruditionibus illustrior. Diaconus vero, qui venerat cum eo, juxta dispositionem Alcuini perrexit Romam, iterum reversurus, qui etiam postea cum Alcuino venit in Galliam in ordine presbyterii.

11. Cum talia gerebantur, venit quidam presbyter sanctus et doctus, de genere Anglorum, nomine Liafuvinus, ad abbatem Gregorium, dicens sibi a Domino terribiliter trina admonitione fuisse præceptum, ut in confinio Francorum atque Saxonum secus fluvium Isla plebi in doctrina prodesse deberet, rogavitque ut ad locum illum se perduci juberet et ad fluvium sibi a Domino prænominatum. Tunc Gregorius, eo quod locus idem ad parochiam suam pertineret, benigne eum illic dirigere statuit, agens gratias pastori summo, eo quod visitaret plebem suam. Misit etiam cum eo et Marchelnum servum Dei de genere Anglorum, et a sancto Willibrordo episcopo a pueritia sanctis instructum moribus, ut eum præponeret populo. Susceptus ergo presbyter Liafuvinus a matrona quadam nomine Averhilda, cæterisque fidelibus seminabat documenta salutis, et rigabat prata mentium. Fecerunt autem ei oratorium in Occidentali parte præfati fluminis, in loco qui Hulpa vocatur.

12. Post hæc etiam ædificaverunt ei ecclesiam in littore orientali ejusdem fluminis, in loco cujus vocabulum est Daventre, cumque ad eam populus ob viri sancti doctrinam conflueret, Saxones qui eo tempore paganis fuscabantur ritibus, in furorem conversi collecto exercitu effugaverunt Christianos ab illis locis, et ecclesiam combusserunt igni. Tunc vir Dei Liafuvinus reversus ad abbatem Gregorium præstolabatur consolationem a Domino. Sedato igitur tumultu reversisque prædonibus in sua, vir Dei reædificavit ecclesiam quæ fuerat combusta; et more solito non cessabat documenta salutis impendere gregi, quoadusque pastori summo dilectam redderet animam, et defunctus in eadem ecclesia est sepultus.

13. Post S. Liafuvini obitum iterum impii Saxones vastaverunt locum illum, et succenderunt ecclesiam, corpusque ejus per tres dies quæsiverunt, nec invenire potuerunt. Sed et abbas Gregorius migravit ad Dominum ^b, et suscepit curam pastorem Albricus nepos ejus, qui venerabilem Ludgerum cum magno diligebat affectu, atque eum ita allocutus est,

^a Antwerp. et Bened.: « direxit Ludgerum cum præfatis negotiatoribus, misit etiam cum eo et diaconem suum, nomine Putul, timens, » etc.

A dicens: Nunc quia frater meus dilectissimus es, peto ut desiderium meum impleas; locus enim in quo sanctus Domini, Liafuvinus presbyter, quem nosti, in opere Domini usque ad mortem persistendo laboravit, ubi sacrum ejus corpus sepultura tegitur, in solitudinem est redactus; quamobrem peto ut eum restaurare studeas, et super corpus sancti ecclesiam reædifices.

14. Dei igitur famulus Ludgerus magistri jussu obtemperans quæsivit in loco prænominato corpus sancti et non invenit, sed tamen intra spatium loci ubi illud esse putabat, cœpit construere ecclesiam. Cumque posuisset bases, et parietes conaretur erigere, apparuit ei sacerdos Domini Liafuvinus in somniis, dicens: Frater dilectissime Ludgere, bene fecisti restaurando Dei templum jamdudum deletum a gentilibus, sed et corpus meum quod quæsisti invenies sub australi, quem erexisti, pariete humatum. Ludgerus igitur mane Domini laudibus expletis invenit corpus sancti in loco sibi in visione prædicto, et collecta multitudine fecit transvahi bases ejusdem ædificii in partem australem, et ita infra ecclesiam collegit sepulcrum viri Dei. Perfecta itaque est ipsa ecclesia et consecrata, quæ nunquam deinceps a gentilibus fuerat contaminata. Sed in loco illo per servum suum Liafuvinum Dominus multas virtutes operatur usque in hodiernum diem, ubi est etiam nunc cœnobium canonicorum Domino famulantium.

C 15. Post hæc misit Albricus Ludgerum et cum eo alios servos Dei ut destruerent fana deorum, et varias culturas idolorum in gente Fresonum. At illi jussa complentes attulerunt magnum thesaurum eam^e quem in delubris invenerant, ex quo Carolus imperator duas partes accepit, tertiam vero partem ad usus suos Albricum recipere præcepit.

Albricus autem cum in Colonia gradum accepisset episcopalem, fecit et Ludgerum secum presbyterii percipere gradum, et constituit eum doctorem ecclesie in pago, cui nomen Ostrache (*id est*, Ostergau), in loco ubi sanctus Bonifacius martyrio est coronatus. Divisitque idem Albricus annum in distributiones quatuor, ita ut in Trajecto monasterio præ cæteris præpositis ipse in tempore vernali in doctrinæ studio et sanctæ conversationis præesset fratribus menses tres, deinde post eum in æstate Adalger presbyter in vice sua menses tres, post hunc Ludgerus presbyter menses tres, deinde in hieme Thiatbrat presbyter menses tres.

16. Ludgerus igitur in ordine vicis suæ nocturnis temporibus post psalmodiam et orationes, quas semper amaverat, in solarium ecclesie sancti Salvatoris, quam sanctus Willibrordus confluerat, membra quieti dare consueverat, ubi ei nocte quadam venerabilis abbas Gregorius per visionem apparuit dicens: Frater Ludgere, sequere me; quem dum ipse sequeretur

^b Gregorium abbatem anno 776 decessisse demonstrant Patres Antwerpienses.

^c Antwerp. et Bened., ei.

retur, ascendit in eminentiorem locum, jactavitque A coram eo particulatim quasi membranas et vestimentorum partes, et dixit: Collige ex eis acervos. Cumque congregasset ex eis tres tumulos, dixit ei: Distribue ista bene in opere Domini et ego tibi satis dabo; et signavit eum signaculo crucis et abscessit. Cumque mane facto retulisset somnium præposito monasterii Haldoni nomine et custodi ecclesiæ sanctitate prædico Marchelmo, cujus superior memoriam feci: confestim Marchelmus ad hæc ea quæ probavit rei eventus, exorsus est, dicens: Tres tumuli, quos congregasti, trium sunt gubernacula plebium, quibus adhuc pastorali regimine te oportet præsesse. At ille dixit: Utinam in loco mihi credito aliquem Domino fructum perficiam. Hic etiam Ludgerus, qualiter in gente Fresonum optatum evangelizandi exercuisset B Fræo fluvium fecit Fresones Christi fidem relinquere, et immolare idolis juxta morem erroris pristini. Sed et Albricus episcopus in ipsa perversa commotione migravit ad Dominum. Tunc Ludgerus necessitate compulsus deseruit partes illas, et disposita turba discipulorum, duos ex eis secum assumens, Hildigrimum scilicet germanum ejus, et Gerbertum, qui cognominabatur Castus, perrexit Romam e, et inde progrediens pervenit ad monasterium S. Benedicti in regno Beneventino, et illic in sancta conversatione consistens didicit regulam ejusdem sancti Patris Benedicti. Erat enim cupiens hæreditate sua cœnobium construere monachorum, quod ita postea Domino opitulante concessum est in loco qui vocatur Vuerthina.

17. Cui etiam testimonium perhibuit quidam Alcuini discipulus a versibus heroicis talia mandans: Frater amore Dei cognato dulcior omni Et consanguineis merito pretiosior ipsis. Ludger amate mihi, Christi te gratia salvet: Vive tuæ gentis Fresonum clara columna, Presbyter occiduis laudabilis orbis in oris, Doctus, in eloquio prudens, et mente profundus; Ipse gradum meritis ornas, et moribus almis. Et puer, en, senibus humili de corde ministras: Et germanus agis cunctis æqualibus ævo: Atque parens pueris vitæ documenta rependis. In melius crescendo, mei memor esto, sacerdos, In precibusque tuis commendes quæso Tonanti His brevibus vatem, qui te laudavit in odis; Cui teretis baculi pro tali carmine donum Munificus tribuas. Fors hæc mercedula vati Concordat modico. Felix sine fine valet. Hic b Pater egregius meritis Bonifacius almis Cum sociis pariter fundebat sanguinis undam, Incluta martyrii sumentes stemmata sacri, Terra beata nimis sanctorum sanguine dives, Transvolat hinc victor miles ad præmia cœli,

a Ex indice capitum patet Josephum quemdam esse auctorem horum versuum. Et Surius quoque notat in ms. codice legi: *Versus Joseph.* Certe Joseph inter Alcuini discipulos computatur, ut patet ex iis quæ sæc. iv Benedictino, parte 1, in Elogio Alcuini, pag. 180, in medium afferuntur.

b In editionibus Vitæ S. Ludgeri, quas Antwerpienses et Benedictini procurarunt, versus sequentes a prioribus distinguunt, et ante versus: *Hic pater egregius, etc.*, talem titulum positum invenerunt: *Versus Alcuini de ecclesia Luitgeri.* Qui etiam titulus præponi debere videtur. Nam prius carmen Josephi finitur in verbis: *Felix sine fine valet.* Et novum incipit in verbis: *Hic pater egregius, etc.*

Ultima cespitibus istis vestigia linquens. Suadeo quæ propter curvato poplite supplex, Tu quicumque legis, terris his oscula fige. Spes tibi magna fiat [*Fortè, fiet*] lacrymas ascen- [dere cœlum

Hinc potuisse tuas fultas patronibus c istis. Sic manet d ille cruor cuncto pretiosior auro, Membraque cœlesti rore hic perfusa quiescunt. Adjuvat hinc Paulus doctor, Bonifacius inde, Hæc illis quando constat simul aula dicata.

18. Cumque vir Dei Ludgerus in eadem regione annis fere septem in doctrinæ studio persisteret, consurrexit radix sceleris Wutukint dux Saxonum eatenus gentilium, evertit Fresones a via Dei combussitque ecclesias et expulit Dei famulos et usque ad B Fræo fluvium fecit Fresones Christi fidem relinquere, et immolare idolis juxta morem erroris pristini. Sed et Albricus episcopus in ipsa perversa commotione migravit ad Dominum. Tunc Ludgerus necessitate compulsus deseruit partes illas, et disposita turba discipulorum, duos ex eis secum assumens, Hildigrimum scilicet germanum ejus, et Gerbertum, qui cognominabatur Castus, perrexit Romam e, et inde progrediens pervenit ad monasterium S. Benedicti in regno Beneventino, et illic in sancta conversatione consistens didicit regulam ejusdem sancti Patris Benedicti. Erat enim cupiens hæreditate sua cœnobium construere monachorum, quod ita postea Domino opitulante concessum est in loco qui vocatur Vuerthina.

C 19. Post duos igitur annos et menses sex reversus est ad patriam suam, et pervenit ejus fama ad aures gloriosi principis Caroli, qui constituit eum doctorem in gente Fresonum ab orientali parte fluminis Labeki f super pagos quinque quorum hæc sunt vocabula g: Hugmerchi, Hunusga, Fuulga, Emisga, Fedirga et unam insulam, quæ dicitur Bant. Ipse vero cura solerti, doctrinæ Domini gregi sibi tradito fluente ministrare studuit, sana destruere, et omnes erroris pristini abluere sordes. Curavit quoque ulterius doctrinæ derivare flumina, et consilio ab imperatore accepto transfretavit in confinium Fresonum atque Danorum ad quamdam insulam quæ a nomine Dei sui falsi Fosete, Foseteslant h est appellata. Cui D cum navigando appropinquassent, tenens in manu sua crucem, et ad Dominum preces cum laudibus fundens, viderunt, qui in ea navi erant, caliginem te-

e Inclinate Latinitate etiam sæpe *diaconibus* dicunt, pro *diaconis*.

d Al. hic pro *manet forte manat*.

e Factum hoc est circa annum 783.

f Vulgo, ut Corn. Kempius in descript. Frisiz l. 1, c. 6, dictus de *Lauwers*, aliis *Lavica*.

g In edd. Antwerp. et Bened. vocantur hi pagi *Hugmerthi, Hunulga, Fivilga, Emilga, Fedirilga*.

h Antwerpiensibus hæc insula videtur illa fuisse quam Tacitus *Castum Nemus* vocavit, licet ibi non *Foseti* dei, sed *Hertæ* deæ meminerit, et credibilis sit Rugiam ab eo intelligi. Adamus Bremensis, l. iv Hist. Foseteslant eandem esse dicit cum *Farris insula*, e quæ in ostio fluminis Albiz longo recessu latet, alias *Helligelant* appellata, id est, terra sancta.

nebrosam de eadem navi egredientem, qua recedente, magna in ea serenitas perstitit. Tunc vir Dei ait : Videtis, qualiter per misericordiam Dei effugatus est inimicus, qui prius caligine occupaverat insulam hanc. Pervenientes autem ad eandem insulam, dextruxerunt omnia ejusdem Fosetis fana, quæ illic fuere constructa, et pro eis Christi fabricaverunt ecclesias. Cumque habitatores terræ illius fide Christi imbueret, baptizavit eos cum invocatione sanctæ Trinitatis, in fonte, qui ibi ebulliebat, in quo S. Willibrordus prius homines baptizaverat, a quo etiam fonte nemo prius haurire aquam nisi tacens præsumebat. Cujusdam etiam eorum principis filium Landricum nomine accepit a fonte, quem sacris litteris imbutum ordinavit presbyterum, qui multis annis genti Fresonum in doctrinæ præfuit studio. Tunc iterum operante maligno ab orientalibus Fresonibus nox infidelitatis magnæ fuerat exorta, cujus Maluinno (Malunno) et Eilrat^a fuere principes, et combustæ sunt ecclesiæ servique Dei repulsi; sed radiante sole justitiæ effugatæ sunt tenebræ radiantis erroris, ita ut post anni circulum S. Ludgerus cum suis prisca consuetudine fiducialiter plebi illi pabula fidei ministrare non desisteret, et Domino opitulante in ea, quam tunc receperant, perseverabant fide.

20. Interea per dispositionem misericordis Dei Saxones conversi sunt ad Dominum, et rex Carolus eundem virum Dei Ludgerum pastorem in orientali parte Saxonum constituit, cujus parochiæ sedes est principalis^b in loco Mimigernefor (*Infra* : Minigerneford), ubi Domino ipse honestum construxit monasterium sub regula canonica Domino famulantium. Itaque more solito cum omni aviditate et sollicitudine rudibus Saxonum populis studebat in doctrina pro-

^a Antwerpiens. et Benedictini : *cujus mali Huno et Cilrac.*, etc.

^b Antwerpiens. et Benedictini : « Sedes est principalis in pago Sudergoe, in loco cujus vocabu-

desse, erutisque idololatriæ spinis verbum Dei diligenter per loca singula serere, ecclesias construere, et per eas singulos ordinare presbyteros, quos verbi Dei cooperatores sibi ipsi nutriverat. Cupiebat igitur in cœpto evangelizandi opere multis subvenire gentibus; sed tamen pontificalem gradum humiliter declinare : idcirco suos frequenter petiit alumnos, ut aliquis ex eis pro eo episcopalem susciperet ordinem. Cui cum Hildibaldus episcopus persuaderet, ut episcopus ordinari debuisset; illud apostolicum ei respondit, dicens : *Oportet episcopum irreprehensibilem esse.* At ille, ut erat humilis, et viro Dei amicissimus, cum gemitu dixit : Hoc in se minime fuisse completum. Tandem consensu omnium superatus, et magis Dei dispositione coactus, acquievit, ne plurimorum consilio, imo Dei voluntati contrarius esse videretur.

21. Accepto itaque sacro ordine pontificali cum omni sagacitate et modestia gregi Saxonico sibi credito documenta salutis uberrime ministravit, quoadusque Domino largiente ad perfectam illos perduceret fidem. Illis etiam quinque pagellis, quos in Fresia ad agnitionem veræ et individua Trinitatis de gentilitate perduxerat (eo quod prius non haberent episcopum) simili modo pontificali præerat regimine. Sed et successores ejus utraque loca pro una habuerunt parochia, deditque ei rex Karolus ut in regno Francorum in pago Brachante (Brabantæ), in loco qui Locus^c vocatur monasterium sancti Petri gubernandum cum omnibus adjacentibus suis, ecclesiis et villulis. Tunc adimpletum est somnium quod ei vir Dei Marchelmus prius fuerat interpretatus de collectione trium tumulorum, significantium trium gubernacula populorum.

lum est Mimigerneford, » etc. Id hodie est Münster.

^c Alii codd. *Lotus, Lotusa.* Vulgo *Leuse*, Hannoniæ oppidum inter Athum et Tornacum.

LIBER SECUNDUS.

1. Quamvis præponendum sit ministerium evangelicæ prædicationis, et multorum illuminatio cordium operationibus miraculorum, ostensionibusque signorum, ad honorem tamen largientis Domini stylo alligari fecimus, quæ ab eodem sancto viro facta recolimus.

Cum evangelizandi gratia in Fresia ad quamdam villam nomine Helewirt pervenisset, matrona quædam Mensuit nomine excepit illum in domum suam, et ecce illo discumbente cum discipulis suis oblatu est cæcus, vocabulo Bernlef, qui a vicinis suis valde diligebatur, eo quod esset affabilis, et antiquorum actus et regum certamina bene noverat psallendo promere; sed per triennium continua cæcitate percussus est, ita ut nullum sibi lumen vel extremæ visionis remaneret. Quem dum vultu hilari esset intuitus, interrogavit si poenitentiam a se vellet acci-

pere, acceptaque ab eo hujus rei sponsione, Jussit ut die crastina veniret ad se. Crastina vero equitanti viro Dei obviu factus est idem cæcus : accepto ergo Dei famulus per frenum ejus caballo, et duxit eum a turba seorsum et confitenti peccata sua poenitentiam indixit. Deinde signum sanctæ crucis oculis ejus imposuit, et tenens manum suam coram eo, interrogavit si aliquid videret? Ipse vero cum magno gaudio dixit, se manum illius videre posse; at ille, Age, inquit, omnipotenti Deo gratias. Sermocinantibus quoque eis de fide catholica pervenerunt ad villam nomine Vuerthen [*Al.*, Werfhem, Wersheim, Imerfhem], et interrogavit : si ipsam videre potuisset? Ille vero statim ipso vocabulo nominavit eam et arbores et quæque ejus ædificia se bene posse conspicere professus est. Ait autem ille : Omnipotenti Deo age gratias, qui te illuminavit. Cumque

venissent ad villam Wiscuirt [*Al.*, Usquurd, Vuscuardis, Vosgurd, Wuscurdus] nomine, ubi oratorium erat constructum, fecit eum secum orare et Deo gratias agere, constrinxitque eum sacramento, ut ante diem obitus sui nulli, qualiter illuminatus fuerit, indicaret. Complevit ille viri Dei præceptum, et per dies aliquos cæcitatem simulando ducatu alieno utebatur; sed post obitum ejus, qualiter illuminatus fuerit, asseruit.

2. In secunda igitur expulsionem servorum Dei a Fresia, de qua superius jam diximus, jussit sanctus vir Ludgerus eundem Bernlevum (eo quod diligenter a multis) per singulorum domos discurrere, et persuasis matronis, morituros illorum infantulos baptizare, benedicta simpliciter aqua in nomine Domini intinctos vel superfusos cum invocatione sanctæ Trinitatis. At ille jussis ejus libenter obediens baptizavit in ipsa perturbatione infantes decem et octo, qui omnes nuper, ut baptizati fuerant, defuncti sunt, exceptis duobus quos beatus Ludgerus, redeunte pace, cum sancta chrismatis unctione confirmavit. Ipse vero Bernlef ubicunque virum Dei reperisset, didicit ab eo Psalmos, et in ea, quam receperat illuminatione permansit, quoadusque senex, et plenus dierum obiret in pace. Quem dum morientem uxor sua flendo interrogaret, qualiter post eum vivere potuisset, respondit dicens: Si ego a Domino aliquid impetrare potero, post meum obitum non longo tempore in hoc sæculo eris victura. Dumque sana et incolumis hanc ejus responsonem audisset, die quinto decimo moriendo subsecuta est.

3. Alio quoque tempore dum esset beatus Ludgerus secus mare, in loco qui vocatur Werdina, ubi ipse sibi in hereditate paterna, construxit ecclesiam, terribile vidit somnium, quod narrans Herburgæ sorori suæ dixit: Vidi per somnium quasi solem fugientem supra mare a partibus Aquilonis, et nubes teterrimas sequentes, qui fugiens ac deficiens pertransivit nos, ita ut elongatus a nobis videri non posset, et caligines quæ erant secutæ, obtinuerunt omnia loca hæc maritima. Post multum vero temporis, reversus est sol minor et pallidior, quam fuisset prius, effugavitque caligines trans mare. Et hæc dicens, ubertim faciem suam irrigavit lacrymis. Quem dum flentem soror sua conspiceret, flevit et ipsa, dicens: Quid sibi vult hoc sompnium? Cui Me respondit: Venturæ sunt a Northmannis persecutiones magnæ, et instantia bella, vastationesque immensæ, ita ut hæc delectabilia loca maritima peccatis exigentibus pene inhabitabilia remaneant. Deinde posthæc, favente Deo, reddita erit pax ecclesiæ, et severissima plaga quæ regionibus his incubuerat, infra ipsos Northmannos retorquetur. At illa cum gemitu dixit: O utinam dignetur me Dominus auferre de hoc sæculo, priusquam superveniant. Cui ille: Non ita erit, inquit, sed in diebus tuis hæc erunt; ego vero pestem illam in hoc corpore non

A videbo. Hujus ergo vaticinii veritas ejusdem sororis suæ nostrisque est probata temporibus.

Nam omnibus diebus quibus idem Dei famulus in hoc seculo vixerat, pax fuit undique læta, ut nullus putaret his regionibus aliquam perturbationem a Northmannis evenire posse; sed post obitum ejus a gente severissima [*Antwerp. et Bened.*, sævissima] Northmannorum innumerabilia pene annis singulis perpessi sumus mala. Nam concremata sunt ecclesiæ; monasteria destructa; deserta ab habitatoribus prædia. in tantum, ut peccatis exigentibus regiones maritimæ, quas prius multitudo tenebat hominum, pene sint in solitudinem redactæ. Sed solem justitiæ, qui pro nostris peccatis elongatus abscessit, reversurum speramus, et juxta præsagium viri Dei pacem ecclesiæ redituram.

4. Venit quoque idem vir Dei in loco, qui vocatur Bilurbike [*Ant. et Bened.*, Billurbeki] ad ecclesiam, et ecce mulier quædam, quæ illicito erat connubio suo copulata viro, ejus volens mitigare terrorem, misit illi mel quasi pro benedictione; at ille tale munus accipere despiciendo renuit. Quidam tamen juvenes ex discipulis ejus illud mel concupiscentes acceperunt, et in ecclesia retro altare occulte posuerunt, cumque vir Dei ad idem altare missam celebraturus, accederet, et os ad preces aperuisset, confestim vas testeum, in quo illud inobedientiæ mel habebatur, minutatim crepuit, et dispersum est mel quod colligentes projecerunt foras. Non cessavit autem miles Christi quominus illud illicitum destrueret conjugium, sed et virum ipsum, qui illud perpetrare ausus est, exterminavit a patria.

5. Cum igitur in Fresia docendi gratia ad ecclesiam suam venisset, juxta fluvium Lade petiit illius loci piscatores, qui ei pisces afferre solebant, ut aliquem sturionem comprehensum afferrent. At illi dixerunt longe esse præteritum tempus, quo tales pisces comprehendi poterant (erat enim in proximo tempus hiemis). Quibus ille læto vultu ait: Ite, filii, facite quæ dixi; potens est Deus omni tempore servis suis desiderata prestare. Ipsi vero precibus viri Dei coacti cæperunt more solito rete per aquas trahere, et, ecce, subito elevatis oculis, viderunt avem magnam descendantem de cælo coram se, et dum intente in illam oculorum figerent aciem, dixit unus ad alterum: Vere similitudinem habet piscis. Mirantibus itaque eis ac pavore perterritis cecidit ipsa piscis effigies sive avis coram ipsis in aquam, cumque ad ipsum locum pervenissent, intravit in illorum rete piscis miræ magnitudinis, quem sturionem a vocant, quem vir Dei desiderabat. At illi comprehensum illum attulerunt viro Dei, narrantes miracula, quæ fuerunt gesta. Quibus ille, Agamus, inquit, omnipotenti Deo gratias, qui dat escam omni carni. Commonuit etiam eos, ne hoc idem pro cuiusquam sanctitate vel meritis actum narrare præsumerent.

^a Vulgo *Sior*. Antiquis Saxonibus, ut hodie Septentrionalibus, *stor* magnum significat, et Anglis *store* est abundantia.

6. Erat S. Ludgerus in Scripturis sacris non mediocriter eruditus, sicut in libro ab eo composito de Vita venerabilium ejus doctorum Gregorii scilicet et Albrici aperte probatur; sed et primordia S. Bonifacii adventus atque ordinationis, quæ fuerant in alio opusculo prætermissa, pulchro sermone ipse conscripsit. Discipulis etiam suis mane diebus singulis tradere per se lectiones non neglexit, et quicquid in sacris Codicibus faciendum invenit, illud instantissime studuit observare et docere. Caverat ergo, ne sibi aliquando nomen faceret inane, et idcirco secundum Apostolum omnia mensurate facere concupivit. Cucullam, eo quod promissionem observationis monachorum non fecerat, portare desivit, cilicii tamen indumentum, quod magis abscondi potuit, ad carnem usque ad finem vitæ suæ habuit. Carnis esum certis temporibus non renuit; satiatum tamen illum cibo vel potu, discipulorum ejus nemo unquam vidit; sed cum ad se more solito pauperes ac divites pransuros invitasset, dulcicia æternæ vitæ illorum cordibus infundere documenta non cessavit, ita ut plus spiritualibus, quam carnalibus deliciis satiati remearent. Erat itaque pater egenorum et desceptor sui: et secundum Apostolum, sic se omnibus coaptare curavit, ut omnibus prodesse potuisset. Fuit autem cupiens anxie, gratia docendi, Northmannos adire, sed rex Carolus nullatenus assensum præbuit.

7. Cumque omnipotens Deus perennem mercedem reddere suis piis studiis decrevisset, ante obitum suum aliquanto tempore corporis molestia depressus est. In infirmitate tamen positus consueto more sanctis semper actibus intentissime mentem occupavit, aut in lectionibus sacris audiendo, aut in Psalmis canendo, vel etiam in aliis quibuslibet rebus spiritualibus agendo; ne unquam a superna contemplatione dissoluta mens tepesceret, et pene diebus singulis missarum sacramenta quamvis ægrotus corpore, infatigatus tamen animo celebravit. Ipso vero die Dominico, cum in subsequenti nocte de hoc mundo esset iturus ad Dominum, quasi valescens creditis sibi omnibus in duabus suis ecclesiis publice prædicavit, mane scilicet in loco, qui dicitur Coasfelt, canente presbytero missam, et circa horam tertiam in loco

nuncupato Billurbike, ubi infirmatus ipse corpore, ut supra retulimus, sed fervore charitatis validus devote missarum ultima celebravit solemnia; ubi etiam ipsa subsequenti nocte assistentibus discipulis dilectam Domino reddidit animam. In ipsa igitur exitus sui hora clementiæ suæ Dominus dignatus est ostendere signum. Nam Gerfridus presbyter nepos ejus et successor cum nocte eadem una cum fratribus, gratia visitandi, ad illum festinus properasset, et paululum adhuc itineris remaneret, viderunt ante se lumen magnum, quasi ignem in sublime ascendere, ac cunctas tetraë noctis illius effugasse tenebras. Et per hoc statim indicium intelligentes sancti ac venerabilis viri obitum, quod reliquum erat viæ, cum magna velocitate peregerunt, jamque eum defunctum invenerunt, et subtiliter requirentes, agnoverunt quod eodem momento veri luminis assiduus speculator et amator migravit ad Dominum, quo eis fuit per lumen ostensum.

8. Igitur discipuli non immemores, qualiter idem sacerdos Domini disposuerat adhuc vivens, ut in loco nuncupato Werthina, ubi in hereditate propria ob habitaculum monachorum in honore S. Salvatoris, sanctæ Dei genitricis, sanctique apostolorum principis Petri ipse construxit ecclesiam, ejus sepeliretur corpus. Sed cum ad hoc agendum, populus illius sancta recolens merita, vehementer resisteret, inito consilio ad monasterium ab eo constructum vocabulo Mimigerneford, de quo jam superius diximus, perduxerunt illud; atque in ecclesia sanctæ Mariæ inhumatum reliquerunt, donec venerabilis episcopus ecclesiæ Cadolonensis, Hildigrimus nomine, germanus ejusdem viri Dei atque eruditus ab eo, ageret cum glorioso rege Carolo, ut ejus imperio, imo Dei consilio, in loco, ubi ipse vivus decreverat, sanctum illius conderetur corpus, extra ecclesiam in parte orientis, ut jusserat ipse: non enim erat unquam consentiens, ut in ecclesia sua consecrata sepeliretur corpus humanum. Defunctus est itaque anno dominicæ incarnationis octingentesimo nono, septima Kalendas Aprilis, et tricesimo secundo die sui sancti obitus, hoc est, sexto Kalendas Maii mirifice fragrans in eodem loco sepultus est.

LIBER TERTIUS.

1. Divina igitur donante clementia, ut vivus ante desideravit profuisse multis, sic etiam post ejus obitum sancta illius merita suffragari non cessant, quibusdam longe manentibus, quibusdam etiam ad illius sepulcrum meatibus, aliis vero illic manentibus, vel inde domum redeuntibus; ex quibus ea, quæ ad memoriam veniunt, intimamus.

Fuit quidam in pago Nortgo Irmingerus nomine, qui eidem sancto Ludgero in juventute serviebat, cui contigit, ut lumen oculorum amitteret, et tredecim annis continuus in cæcitate permansit. Cui nocte quadam sanctus Yr per visionem apparuit, et cum nomine

proprio vocavit, dicens: Irmenger, vigilas? Qui cum se vigilare diceret; tetigit faciem ejus dicens: Sicut reliquæ hoc in loco color dissimilis apparuerit, dic Dindoni domino tuo, ut te faciat venire ad ecclesiam meam in Werthina, quam ibidem Domino fabricavi, ubi etiam corpus meum sepultura tegitur, et ibi Domino largiente lumen oculorum recipies. Qui cum taliter fuisset admonitus, narravit domino suo quale a sancto viro mandatum acceperat, et simul, quod faciei ejus imposuerat signum, ostendit, quod erat juxta verbum Dei viri dissimile cuti reliquæ omnibus diebus vitæ suæ. Tunc dominus suus una cum com-

juge sua ad eundem locum gratulabundus pergens, secum ipsum Irmingerum duxit. Contigit etiam, ut Gerfridum episcopum S. Ludgeri nepotem et successorem una cum fratribus et monachis invenirent ibi, quibus cum gesta narrarent, fecerunt eundem Irmingerum in præfata ecclesia ea nocte jacere, in qua cur orasset et vigilasset, continuo per Dei gratiam lumen oculorum recepit secundum verba viri Dei. In eadem nocte circa gallorum cantum, ante sepulcrum viri Dei mulier quædam paralytica repente sanitati corporis restituta est, et abiit incolumis, magnificans Deum, qui per servum suum tam subito eam curare dignatus est.

2. In pago Suderge [Al., Sudergoe] matrona quædam nomine Sigiburch colonum habuit Reinoldum nomine, cujus uxor longa ægitudine depressa jacebat, ac pene corporalem desperata salutem. Cum igitur nocte quadam inter ægra suspiria paululum membra defessa laberentur in somnum, vidit per somnium quemdam assistentem et dicentem sibi: Loquere cum Ludgero episcopo. At illa, ut postea narrare solebat, nec graviter dormiens, nec perfecte vigilans, vidit illum stantem ad orientem conversum: cumque eum alloqui non præsumeret, ille verso vultu ad eam inquit: Probavi patientiam tuam, patientiam habeto et Dominus curabit te. Completa ergo visione tantum vigorem accepit corpus ejus, ut pene ab ea tolleretur memoria prioris molestiæ; et facto mane læta surrexit, narrans ordinem suæ restorationis. Vir autem ejus et filii cum familia congaudentes benedixerunt Deum. At illa deinceps S. Ludgeri consueverat cum gratiarum actione visitare sepulcrum, cui etiam posthæc revelatum est quod sacro non esset abluta baptismate, et ejusdem revelationis veritate comperta baptismi suscepit gratiam.

3. Alius quidam Berthricus nomine in eodem pago colonus Igonis nostri presbyteri, et alumni S. Ludgeri, filiam habuit adolescentulam paralyti doloribusque destitutam. Qui cum famam sancti audisset, spe puellæ sanitatis accensus arrepto itinere ad sacrum illius sepulcrum perducere eam festinavit. Quibus illuc pergentibus, dixit illa fratri suo, qui eam ante se equitando in sago ferebat, nullum se in corpore sensisse dolorem. Ac deinde subjunxit: Deponite me et sinite abire; quod cum fecissent, stetit illa sano corpore et ambulabat; et exiliens cucurrit, gaudebatque vehementer in ambulando. Illi vero hæc videntes glorificaverunt Deum, pervenientesque ad locum præfatum, narraverunt miracula quæ gesta erant in via, simul ostendentes illam nullam læsionis habentem maculam. Completaque oratione ac gratiarum actione cum gaudio redierunt ad propria.

4. Cuidam nostro diacono monacho accidit Hildirado nomine, dum adhuc in eodem monasterio viri Dei scholasticus esset, ut in longa ægitudine contractis nervis popliteque curvato, ejus tibia jungeretur femori, et post longam fatigationem sanato corpore reliquo ipsa tibia, ut fuerat, curvata remansit. Utebatur enim pro ea in ambulando sustentatione

A baculi per dies plurimos. Cumque pater illius Sigibertus nomine, jam tunc monachus tractare cœpisset, si aliqua medicorum curatione contractio nervorum ejus relaxari potuisset; ecce sacerdos Domini Ludgerus eidem scholastico in veste sacerdotali cidarim in capite gestans, per visionem apparuit, dicens: Vide, ne pro eo, quod pateris, carnalem alicubi medicinam quærere præsumas; quia si hoc feceris, nullam ipsius medicaminis curationem recipies, et similiter pro levitate ac puerili mobilitate increpavit eum et abscessit. Mane autem facto, narravit quæ viderat: et cum die eodem peractis vespertinis laudibus domum infirmorum, in qua ei priore nocte vir sanctus per visionem apparuit, intrasset, cernentibus fratribus, qui illic aderant ex templo ad terram corruit, et erecta est ejus tibia sine dolore, audiebaturque sonitus nervorum in poplite, ac si illic sarmenta sicca frangerentur, et surrexit continuo sanus, nihil sentiens debilitatis præstati, sed exultans una cum fratribus referebat Deo laudes. Ipse vero deinceps juxta verbum viri Dei vitam suam cautius corrigere studuit.

5. Puella quædam nomine Modswith lumen amiserat oculorum, et sine lumine duodenos menses permansit, ut nec extremæ frui valeret visionis. Pater vero et mater audientes famam sancti Ludgeri, quanta per eum faceret Dominus ad consolationem infirmantium, peracto itinere perduxerunt eam ad supradictam ecclesiam, in qua accepta licentia una cum cæca filia ante sepulcrum egregii confessoris in oratione transigere noctem: mane autem facto dixit se puella jam proprias videre posse manus: et sic largiente Domino lumen paulatim crescere cœpit, ut antequam domum rediisset, clare videre potuisset, atque in ea donum, quod caret figmento, tota permansit ætate.

6. Alia quoque puella a dæmonio muto vexata perducta est ad memoratam ecclesiam, quam mox ut ingressa fuit, statim ab ea spiritus immundus abscessit, et locuta est, quæ fuerat muta; interrogavitque matrem suam; quomodo illuc adveniret? Et dixit se famem pati. Cui cum mater miserabilem passionem suam ex ordine retulisset, prostravit se ante sepulcrum athletæ Dei, gratias agens Domino Salvatori, qui per servum suum de tam crudeli eam contaminatione liberare dignatus est; et accepta pœnitentia pro actis suis abiit incolumis.

7. Contigit igitur juvenem quemdam, Heliduvini nomine, paralytin incurrere, et diebus multis, destituto omnium membrorum officio, lecto incumbere, cujus tibia sinistra contracta adhæsit femori, et brachium dextrum similiter contractum abriguit. Cætera vero membra, ut prædiximus, sibi inutilia remanebant, sed et cum emissionem miserabilis soni, indicis doloris, foras efferrî solebat. Cumque diu hæc pateretur, die quadam sororem suam, quæ præ cæteris ejus conpatiebatur doloribus, affatus est dicens: Audivi de sancto Ludgero, qualiter per illum Deus infirmantibus sanitates præstare dignatus est, in loco, ubi sancta ejus membra tumulata quiescunt:

fac etiam me foras ferri, et contra viam quæ ducit illuc, poni, ut me voveam illi servitutum, si ejus meritis sanitatem mihi Dominus donare dignatus fuerit. Quod cum factum fuisset, statim in ipsa nocte præstante divina gratia, quievit dolor ejus, restituta sunt ei omnia corporis officia, præter unam tibiam, quæ ita permansit, ut erat contracta. Peracta igitur gratiarum actione rogavit dominum suum, ut ad memoratum se locum perduci juberet. Dissimulante autem illo, is quem necessitas regebat, baculo regente debile latus corporis, pervenit ad sepulcrum prænominatum. Peractis ergo ibi noctibus quinque supervenit solemnitas ejusdem S. Ludgeri. Cumque in ea porticu, quæ est ante basilicæ januam, infra quam sancti sacerdotis sepulcrum susceptum est, ipsa nocte membra sopori dedisset, ei per visum idem vir Dei comitatus magno lumine atque clericorum obsequio, apparuit, tetigitque membra illius, et abscessit, eo in sopore relicto. Qui, dum signa ad nocturnas vigiliis expergefactus audisset, surrexit sanus, et oblitus baculi, priorisque debilitatis, intravit cum aliis in templum lætus et incolumis. Oratione autem facta ad cor rediens narravit omnia quæ circa se fuerant gesta, et peracta celebratione operis Domini egressus est, baculumque suum in ingressu ejusdem basilicæ in loco, ubi fuerat sanatus, infixit pro signo curationis, nec immemor voti prioris redemit se a temporali domino suo, et votum servitutis implevit.

8. Quædam autem femina ad eundem locum de Saxonia cæca perducta est. Cumque coram sepulcro Dei famuli, missarum solemnia agerentur, in hora evangelicæ lectionis repente lumen accepit, et peracta gratiarum actione incolumis ad propria rediit.

9. Quidam juvenis in Frieslandia nomine Osbrat, a dæmonio muto vexatus, per singulas ecclesias a patre suo deductus est, ut curari potuisset. Sed cum in nulla earum curari potuisset, tandem pater ejus cœlitus inspiratus peracto longo itinere perduxit eum ad memoratam ecclesiam, et accepta licentia a custodibus ante sepulcrum sacerdotis Christi Ludgeri nocturno tempore in oratione persistens, habebat secum eundem filium sensu et voce carentem. Cui per misericordiam Dei dæmone expulso integra sanitas fuerat concessa loquelæ et sensus. Sed et vicina ejusdem Osberti, quæ erat paralytica, ad eandem ecclesiam perducta est, et accepta continuo plena restauratione propriis gressibus remeavit ad patriam, gratias agens salvanti Domino, qui per servum suum ejus corpus cunctorum membrorum officio destitutum tam velociter restaurare dignatus est.

10. Igitur in pago Borathra colonus quidam Follit (*Ant. et Ben.*, Folcbad) nomine, filium habuit cæcum nomine Gerbaldum, qui dum per multa sacra loca deductus, nullam medelam susciperet, pio domino instigante demum S. Ludgeri fama ad memoriam venit; continuo parentes illius pueri spe gaudentes, duxerunt eum foras, et statue-

runt contra viam quæ ducit ad ecclesiam, in qua idem Domini sacerdos corpore pausat, devoveruntque se illum ad illud sacrum sepulcrum cum oblationibus adducturos. Hac itaque sponse facta ingressi sunt domum, et ecce subito puer ille tersit oculum dextrum, et aperto eo statim videre potuit; tersit alterum, et similiter eo reserato accepit visum, exclamansque cum gaudio dixit se clare posse videre. Quo agnito parentes ejus cum familia immenso repleti sunt gaudio, et benedixerunt Deum, qui per servum suum tam subito sanitatem puero præstare dignatus est. Sed et promissa complentes ad memoratam ecclesiam perduxerunt eum, et cum voto gratulationis designaverunt illum nulla signa læsionis in oculis habentem.

11. Offerebatur autem puella quædam, quam longa ægritudo continuusque dolor paralyticam fecerant, quæ etiam brachiis continue caput stringere conueverat, cui maximus incubuerat dolor, ita ut de cerebro sonus quasi sibilus potuisset audiri. Cumque in crypta nova necdum peracta ad sepulcrum Ludgeri Deum rogatura deponeretur, mira omnipotentis Dei gratia, surrexit continuo curata ab omni debilitate corporis, et benedicens Deum abiit incolumis.

12. Contigit cuidam viro de Saxonia in loco qui dicitur Vuerthina [*Ant. et Ben.*, Werina], ut per tentationem fieret surdus, ita ut nullum omnino sonum auribus caperet. Qui cum diu funditus officio careret aurium, tandem spe recuperationis ductus, pervenit ad sepulcrum Dei famuli Ludgeri; cumque signa ad nocturnas vigiliis sonarent, subito apertæ sunt aures ejus, et dixit se aperte sonum cloccarum audire posse, monachosque psallentes. Et ita continuo percepta restauratione auditus, rediit domum magnificans Deum.

13. Aliquando etiam ipsam ecclesiam, infra quam sepulcrum ejusdem Dei famuli receptum est, nocturno tempore columna lucis obtinendo protexit, et ad cælum usque porrecta foris excubantibus conspicua stabat; sed et cloccarum illic sonitus frequenter audiebatur, humana non tangente manu, sed agente potius cognitione Deitatis arceana.

14. Cæcus quidam a sepulcrum Dei famuli Ludgeri perductus est, ubi dum prostratus orasset, repente a Domino lumen recepit.

15. Alius quidam cæcus nomine Richbertus, ad idem sanctum sepulcrum adductus est, sed illic cecleriter Domino miserante illuminatus, et Deo gratias agens, sanus ad propria rediit.

16. Monachus noster nomine Adalvardus affirmare solet rem, quæ eo tempore gesta est, quo custodia ejusdem ecclesiæ S. Ludgeri sibi credita fuerat. Narrat quod quodam tempore, die advesperascente, cum ad eandem ecclesiam lumen, quod illic semper ardere solebat, restauraturus accederet, juxta ipsius ecclesiæ angulum, ubi interius lectulus ejus positus fuerat, antiquum hostem stantem aspexit, cujus visio

* *Antwerp. et Bend.*, Cæcus quidam nomine *Eilwold* de loco qui vocatur *Amalok*. Browerus autem in margine notat hunc locum vulgo *Almeloy* dici.

nigerrima ac teterrima fuit. Quo viso præfatus monachus signum sanctæ crucis sibi imposuit, et, ut asserit, interritus contra eundem dæmonem aspiciens diu stetit. Cum autem tantam fiduciam ejusdem monachi diabolus cerneret, talem ac tantum sonum excitavit, ut paries ecclesiæ et lectulus ejus, qui interius locatus fuerat, minutatim confringi viderentur. Quo facto idem monachus clamavit dicens: Sancte Ludgere, adjuva. Cumque nomen viri Dei invocando nominasset, annuente Domino idem diabolus repente constrictus, et in partem occidentalem abstractus est, atque cum qua violentia traheatur, garriendo, et miserabiles voces emittendo monstravit. Monachus vero ille lumen, quod illic paulo ante reliquit, invenit, et lectum suum et omne illud ædificium sanum consistere vidit, et adhuc vocem dæmonis in parte occidentali garrientis audivit.

17. Mulier quædam cum multo tempore membrorum officio destituta, miserabiliumque vocum suspiria emittens lecto incumberet, quandoque ad memoratum sepulcrum viri Dei Ludgeri cum magno gaudio et labore allata est. Ubi dum Deo favente celeriter pristinam membrorum sanitatem reciperet, gratulabunda et exultans Deoque laudans, propriis gressibus ad sua reversa est.

18. Igitur instigante maligno, juvenis quidam, nomine Adam, Henricum fratrem suum per rixam interfecit, et pro hac causa, judicante Jona episcopo, flagellatus atque in carcerem trusus est, in quo etiam uno anno jacuit, deinde circumdatis brachiis ferro et corpore medio, indicto fortissimo jejunio discalceatus, et sine lineo indumento in exilium missus est.

Quarto vero exsilii sui anno ante sepulcrum Gerthrudis ferrum de sinistro ejus brachio cecidit; deinde post anni circulum in Roma in ipsa crypta S. Petri ferrum, quo præinctus erat, nihilominus cecidit. Cum autem iterum Romam peteret, contigit, ut infirmitate valida illic deprimeretur, cumque in ipsa ægritudine vita ejus desperata fuisset, quidam in specie sacerdotali per visum apparuit ei, dicens: Surge, vade et sepulcrum S. Ludgeri quondam episcopi Saxonum Fresonumque perquire, et illic domino miserante pro meritis suis sanitatem recipies. Qua visione expleta confestim de infirmitate, qua deprimebatur, absolutus est, adhuc tamen ferrum brachium ejus dextrum ut prius fortiter strinxit, et ita consumpta carne nervisque ipsum etiam os eodem ferro tam valide præinctum est, ut omnes ejusdem dexterae digiti præter pollicem et indicem debiles ac rigidi permanerent. Erat enim memoratus miser juvenis, et ideo ad augmentum doloris sui carnes ejus et ossa in tempore vinculorum suorum creverunt. Cumque mane somnium retulisset, ibidem statim multi,

A qui eundem sanctum Ludgerum in corpore viderant, et sancta ejus studia bene noverant, Romæ inventi sunt; qui cum viam illuc eundi, et locum venerandi sepulcri ipsi juveni intimassent; peracto itinere ad memoratum sepulcrum S. Ludgeri eo tempore, quo illic monachi matutinas laudes Domino celebrabant, ferrum quod dextrum brachium cinxerat, repente dissiliens, longius Domini virtute projectum est.

19. ^a Mulier quædam debilis erat, cujus brachium dextrum infirmitate agente inflexibile fuit; manu vero curvata persistente unguis palmæ illius fortiter imprimebantur. Quæ dum diu hæc pateretur, memorati viri Dei fama ad mentem ejus pervenit, cumque spe sanitatis ducta ad sepulcrum ejus properasset, priusquam eo pervenisset, in ipso itinere plenam corporis sanitatem ei Dominus pro sancti viri meritis repente tribuit. Quæ tamen peracto itinere ad idem sepulcrum cum oblationibus sana exultans, et salvatorem laudans pervenit, et ita incolumis ad propria rediit.

20. Cobbonis venerabilis comitis colonus quidam adolescentem filium Warmundum nomine habuit, quem malignus spiritus invasit, et tam vehementer vexare cœpit, ut ad desperationem vita ejus perducta esset. Cujus mater hæc dominæ suæ videlicet uxori Cobbonis sollicitè per nuntium indicare studuit. Illa vero confestim mandavit ei dicens: Si adhuc filius vivit, fac eum celeriter efferrī, et statue illum contra viam quæ ducit ad sepulcrum S. Ludgeri, et credo quod pro ejusdem famuli Dei meritis sanandus sit. Cum ergo mater pro eodem semivivo puero juxta præceptum dominæ suæ vota perageret; continuo in eodem loco, et in eodem momento, dæmone expulso, plenam sanitatem accepit. Deinde secundum sponsonis votum, ad memoratum viri Dei sepulcrum sanus a matre perductus est, sanusque rediit ^b.

21. Verum Ludgerus quamvis cuncta hujusmodi opera occultare vellet, non tamen hæc Deo revelante usquequaque effecit. Villa est in Saxonia in pago Suderge, Alna ^c nuncupata. Ad hanc dum parochias suas circueiens veniret, die quadam sedente eo ad mensam, audiebatur foris clamare pauper, anxie obsecrans, ut episcopus cæcum hominem respicere dignaretur. Festinavit diaconus, cujus id erat officii, putans unum esse de pauperibus, qui stipem petierit, sumensque panem et cibum porrexit illi. Renuit ille accipere, aliud sibi dicens esse necessarium. Deferbatur potus. Ille, nec hoc se velle respondit, nec propter stipem petendam se venisse, sed ut ante episcopum intromitteretur, ut cæco homini subveniret.

At diaconus, non intellecto quod postulaverit, dimisso illo in domum regressus est. Porro ille foris re-

^a Antwerpiens. et Benedictini: *In Ripuariis juxta ingressum silvæ Hamarithi, villa nomine Budica constituta est, in qua mulier quædam, etc.*

^b Antwerpiens. et Benedict.: *sanusque rediit, atque in ea, quam acceperat, sanitate, Domino largiente, permansit.* Atque in his verbis desinit Vita sancti

Ludgeri, quam edidere Antwerpienses et Benedictini. Quæ autem in nostro exemplari sequuntur, aut continuatoris, aut ipsius Alfridi, ea habentur etiam iisdem ferme verbis in anonymi cœtanei Frisonis Actis a Browero editis ex ms. Fuldensi.

^c Cincinnius in Tit., c. 24, Alen vocat.

lictus cum iterato diu vociferaretur, tandem circumspiciens Ludgerus : Quare, inquit ad diaconum, tam diu dissimulare vis, quod audis? et respondit : Detuli illi cibum potumque; sed ille nihil horum curat. Nummum, ait, da ei; quod cum fecisset, et nihilominus sperneretur, iussit eum episcopus ad se introduci. Dum introductus esset, ait illi, Quid est, frater, quod habes; quid est quod expetis? Ille respondit : Fac ut videam, rogo, propter amorem Dei. Videas, inquit Ludgerus, propter amorem Dei. Et mirum in modum, cum hoc non imperando dixerit, sed tantum miratus petitionem, similia verba responderit; statim ille vidit, iussusque accedere ad mensam lætior comedit et bibit abiitque in viam suam.

22. Ferebant autem veracissimi viri de discipulis ejus, quod quodam tempore, dum ad comitatum pergens, per provinciales, qui Hassi dicuntur, iter ageret, per orationes ejus homo mortuus revixerit. Qui scilicet propter furtum caballorum Widekindi ducis Saxonum a huic mortui adjudicatus fuit, ut in campo ad stipitem ligatus, jactatus in eum sudibus acutis et lapidibus necaretur. Quod dum factum fuisset, corpus exanime in campo relictum est. Venit autem Ludgerus secus locum, et comperto quod Christianus fuerit, mittens ad Witikindum, penetravit ad humandum corpus. Dehinc discerpta totius corporis membra pallio colligi jussit, et infèri in tentorium suum, donec humando corpori sepulcrum pararetur. Dum ad hoc ventum esset, ut elatum de tentorio, in fossam ponerent, astante episcopo; Efferte, inquit, eum ex tumulo, nam illi spiritus inest. Qui dum elevatus esset, respirare cœpit, et iteram illatus in tentorium oblato potu refocillabatur, et ligari jussit antistes vulnera ejus, et in brevi tempore convaluit. Stat adhuc in eo loco lapidea crux in monumentum miraculi hujus ab incolis erecta : et ex nomine ejus dein viri, quia Buddo vocabatur, campus ille Buddonueli usque hodie nominatur.

23. Oppidum est in Saxonia notum plurimis Meppea nominatum, in cujus vicinia, dum antistes sanctus Fresiam pergens veniret, aspexit non longe a via, vulgi concilium die dominica congregatum. Divertit illuc volens cognoscere quæ causa hujusmodi conventiculi existeret tali die, viditque in colle, quem circumvallaverant rei cuidam suspendium præparari; accedensque propius affatus est eos blande, postulans sibi concedi hominem, aut si necesse esset eum interfici, hoc eo die nequam facerent, magis ipsi ad ecclesiam missas audire convenirent. Cumque nihil horum a rusticis impetrare posset, contumeliosis insuper verbis clerico insultantes, quia ad ejus parochiam locus ille non pertinebat, vix obtinere potuit, ut parumper cum homine de pœnitentia se loqui

^a Ergo in finibus Hassorum in loco quodam Budenfeld Widekindus possessiones habuit.

^b Locus hodieque notus in tabulis, intervallo unius leuce ab urbe Sulphaniensi.

^c Vulgo hic fluvius *Erfft* et *Erpe* dicitur, variaque Julice oppida alluit et Rheno immergitur Coloniam inter et Doesburgum.

A permetterent. Factum est hoc. Discessit antistes, et homo in patibulo est suspensus. At vero vespere illius diei, cum episcopus itineris sex ab eo loco miliaria peregisset, manens in villa quæ vocatur Aschendorp, en veniens homo ille, quem paulo ante suspenderant, ad pedes episcopi corruit. Mirantibus ac sciscitantibus cunctis, quomodo de eo gereretur, rem taliter pandit : Cum ego, inquiens, episcopo inde digresso, sursum in patibulum traherem, videbam duos viros a latere episcopi equitantes aliquandiu cum eo per iter loqui, dehinc post paululum alter festine regrediens, nescio quid mihi pendenti supposuit, super quod firmiter stans non sentiebam cruciatum; donec dispersis hiis qui me suspenderant, et ad occasum vergente sole, me idem ipsi deponeret. Deposuit iussit iter vestrum quantocius sequi et pro concessa vita sancto Antistiti gratias agere, quam mihi ipse dum a fatuis contemneretur, a Domino impetravit, addiditque se nullo pacto scire; qualiter ipse post virum Dei tantum viæ spatium in momento percurrerit. Ferunt et alia multa miranda venerabiles viri de discipulis ejus a beato Ludgero gesta vel dicta, quæ cuncta ponere immoderatis fortasse prolixitatis videretur.

24. Præterea monasterium quod in honore sanctarum reliquiarum, quas ab apostolico acceperat, olim construere decrevit, ubi posset construi, agnita maritimarum regionum desolatione, sollicitè requirebat. Duo autem loca construendis monasteriis apta videbantur, unus in Witmundi^b juxta fluvium Isla, alter qui Ad Cruces dicitur secus fluvium Arnapa^c; sed divinæ præscientiæ voluntatem super hiis demonstrari sibi devotis jejuniis et orationibus deprecabatur. Unde cum ad locum, quem juxta amnem Arnapa eum elegisse diximus, hiemis tempore veniret, crucem ligneam in eo loco jussit erigi, et ipse solus coram cruce in nive maxima duri frigoris et longæ noctis prolixas usque ad lucem in oratione protraxit vigiliis. Proinde divina revelatione monasterium ibi esse non posse, cognovit; sed locum in quodam saltu juxta fluvium rura fundando monasterio a Deo fore præscitum. Quapropter dum suæ viæ comitibus quæ divinitus cognoverat, referret, ad promissum a Deo locum properavit, et cum possessore ejus locutus locum illum data terra alia comparavit. Post hæc autem, cum vacationibus variis liberior factus tempus huic vacationi aptum invenire potuit, assumptis secum, quos huic operi necessarios scivit, ad ipsum denuo locum profectus est.

25. Erat ibi sarculum^d quoddam arborum opacitate, et silvarum densitate undique conclusum, ibi fixis tentoriis mane primo arbores diruere et locum monendis ædificiis expurgare, si qua facultas daretur,

^d Surius vertit : *nemus*. Antwerpenses suspicantur *sartulum* esse scribendum, ut sit diminutivum a *sart* Teutonice voce, Germanis superioribus *hart* pronuntiata; qua significetur non simpliciter silva, sed silva præ fruticum densitate pene impervia; qualis hic locus describitur.

disponabant. Quod tamen illis fieri omnino impossibile videbatur : unde et beatum virum a sua intentione penitus revocare studentes, dixerunt incredibile prorsus videri illum locum unquam habitabilem fieri posse, quoniam arborum densitate et ramorum obductione cœlum quoque ipsum absconderetur. At ille spem suam in Domino ponens ; quæ hominibus, inquit, impossibilia sunt, Deo possible sunt. Itaque nocte ingruente cum temperius ad vigilias nocturnales surrexissent, post peractum officium se cubitum denuo receperunt ; cumque jam omnes dormire putaret, tacite surrexit et tentorium egressus paululum orationis gratia recessit : sed quia quidam ex ejus contubernio clericus nomine Thiatbat eadem hora vigilavit, ipsum confestim foras exeuntem secutus est, quod mox vir Dei cognovit, et paulisper quasi pro horæ inspectione substituit, deinde tabernaculum ingressus rursus exiit. Sed eundem clericus, quem diximus, secutus est. Ita secunda quoque vice oratione ejus intercepta clericum stratum suum repetere, nec antelucem surgere præcepit. Ipse quoque, ut ejus curiositatem eluderet, se cubitum recepit. Cumque aliquandiu exspectaret, et neminem vigilare suspicaretur, tertio surrexit, et egressus sub quadam arbore se in orationem dedit ; verum cum memoratus clericus contra auctoritatis præceptum, sequi non auderet et omnino, quid agere vellet, explorare intenderet, papillone juxta lectum suum levata, in oratione positum vidit : erat enim nox luna et stellis admodum clara. Et cum diutissime orasset, et se per spiritum a Deo auditum cognovisset, tentorium, cunctis, ut putabat, ignorantibus, repetivit. Mutata illico quæ tunc erat cœli serenitas, obscurata astra, et ventis hinc inde surgentibus tempestas nimia subsecuta est. Cadebant annosa circumquaque arbusta, et cum magno licet omnium timore ipsa elementa famulo Dei militabant. Nam cum diluculo exsurrexissent, videbant silvam hinc inde erutam fundando monasterio locum satis amplum dedisse ; et arbores passim jacentes sufficientem lignorum ad ædificationem copiam præbuisse. Unde S. Ludgerus cum die jam clara suos reliquo operi instare hortaretur, eos percunctari gratulabundus cœpit : ane adhuc cœlum se ex illo loco crederent conspecturos ?

26. Mane ex arboribus, quas illic corruisse diximus, una solum non diruta remansit, sub qua eadem nocte vir Dei oravit, sub hac sellula, jam luce clara, posita, suos ad operandum hortabatur. Ibi quidam ad eum ex ejus clericis nomine Odilgrimus ex itinere, quo directus fuerat, venit ; quem inter mutua quæ habuerunt colloquia, ipse interrogavit quid sibi de illo loco videretur ? utrumnam eum, monachorum collegio congruum arbitraretur ? At ille vultum ejus clariorem solito videns : In vestra, inquit, facie video, hoc opus sine Dei voluntate inchoatum non esse, locum jam olim electum a Deo opportunissimum divino servitio futurum. Qua responsione ipse delectatus, Gratias, inquit, habe, quoniam se-

A cundum voluntatem meam locutus benevolentiam, quam solum homo potest, tuam ostendis ; cæterum effectus in Dei potestate est constitutus. Illud sane te nosse volo, quod tamen vivo me aliis te publicare nolo, in hoc loco me diem judicii expectaturum, et me hic, ubi nunc sedeo, monumentum habiturum. Ita clericus arborem quandiu ibi stetit diligenter observavit ; sed cum postea in usum ecclesiæ quo ad occidentalem ejus partem construebatur, præcisasset, lapidem in eo loco nullo alio sciente pro signo infodit, qui ibidem cum postea sepulcrum sancto foderetur, effossus est.

27. In angustiis positus vel sollicitus in majoribus rebus tractandis hoc statim exordium sumere moris habuit, sacerdos missas celebrare monuit, religiosi viris vel feminis jejunia mandavit, invitavit pauperes et egenos, et sic in omnibus gressibus ejus se Domino commendavit. Omnem censum, qui in hæreditate propria vel in episcopio colligebatur, mox distribuere studuit, nihil omnino præter solum necessarium usum super angustioribus [F., angustioribus] ædificiis vel ambitiosis ministeriis curans. Quapropter cum a quibusdam regis principibus quasi stirpator episcopii criminaretur, et qui nullas ædificiorum honestates nec ipsis ecclesiis congruos metallorum ornatus prævidere scierit, gloriosissimus imperator ad ejus audientiam invitavit. Unde dum veniens mansionem apud palatium accepisset, mane primo ad eum imperator cubiculario misso, ad suum jussit venire colloquium. Forte tunc antistes, dum consuetudinariis ex more psalmis et orationibus instaret, dixit cubiculario, ut præcederet, se mox divino peracto officio secuturum. Dum secundo et tertio nuntiis venientibus ille ab incepto non moveretur opere, occasionem se accusatores ejus invenisse lætati ex hoc ipsius facto criminationem cumulabant. Verum dum completis psalmodiis ante imperatorem venisset, dixit imperator : Quare nostrum mandatum sic difficile accepisti, episcopo, ut tot accersitus nuntiis statim venire despiceres ? Quia, inquit Ludgerus, et tibi, o rex, et cunctis hominibus Deum præponendum arbitrabar : hoc enim mihi præcepisti, curam episcopalem committens ; idcirco a tuis licet vocatus nuntiis omnipotentis servitium intermittere inconveniens judicavi : at mox divino peracto servitio paratior ad regis imperium veni. Quod responsum ejus imperator optimus veneratus, Gratias, ait, habeto, episcopo, quia talem te modo invenio, qualem antea æstimabam. Fuerunt autem aliqui qui facta bonitatis tuæ malivole apud me interpretati sunt, sed hos deinceps minus gratos habebō, et nullius verba super tua criminatione me ulterius spondeo accepturum.

28. Porro quia sanctorum officiorum incidit mentio, narrant quod, dum ad opus diurnum (divinum) staret vir Dei, ineffabiliter timorata intentione fixaque mente manserit. Aliquando dum in itinere esset, lectu illi ad vicinum focum struebatur, unde dum noctu stans juxta lectum matutinas laudes cum cle-

ricis cantaret, et tectis cinere prunis fumus evaporans illi in faciem exhalavit; ille quasi nihil sentiens inmotus mente et corpore stabat: at unus ex clericis auferre hoc volens incommodum curvato genu carbonem detegit et insufflans sopitos suscitavit ignes. Mane autem vocans clericum distincte (*Forte*, distincte) sciscitatus est; quare hujus mentis fuerit, ut sacris hymnis dimissis se magis incurvaverit ad construendum focum? Et poenitentiam aliquot dierum sibi indicens, docuit clericos, dum ad opus divinum assisterent, omnes occurrentes cogitatus amovendos, et quantum humani cordis fugacitas patitur, nihil aliud cogitandum.

29. ^a Igitur de sancto transitu beatissimi viri non tam nobis dolendum quam gaudendum esse videmus. Gratias enim agere debemus, quod talem nostris temporibus virum concessit, qui et prioribus sanctis æquandus, et hujus ætatis hominibus incomparabilis, et posteris imitandus existit. Gratias enim agere debemus, quod nos eum ex pastore patronum habere fecit. Nam quamvis omnes sanctos nos patronos habere confidamus, ipsum tamen speciali licet nos (*Forte*, nos licet) indignos patrocinio tueri non absurde speramus. Quantum autem apud Deum ejus patrocinia valeant; testantur sanitates morbi-

^a Quæ hoc in capite ad finem usque exstant, in nullo exemplari impresso de vita aut miraculis S. Ludgeri hactenus habentur.

EXCERPTUM EX LITANIIS RHYTHMICIS

VITAM SANCTI LUDGERI CONTINENTIBUS, WERTHINÆ SCRIPTIS,

De monasterii in Helmstæt fundatione a sancto Ludgero facta.

(Apud Leibnitz, *ibid.*)

EX LITANIA I.

Fundavit insuper tria loca pariter
Numero locorum, quo et populorum
Werthinam, Helmenstad monachis fundaverat,
De proprietate vel hæreditate,
Et episcopium dictum monasterium, etc.

EX LITANIA II.

Ita ut plurimis studeret discipulis
Omni semper mane lectionem dare.
Quos et erudiens ipse et instituens,
Per honestos mores duxit ad honores.
De quibus plurimi facti sunt episcopi;
Suus sicut primus frater Hildegrimus:
Qui in Ecclesia dudum fuit aliqua,
Catalaunensi præsul, sub Rhemensi:

C Ubi dum degeret, et commissa regeret;
Et prosperitatem habuisse fratrem
Ludgerum cerneret, ut gentes converteret,
Quos de paganismo acquisivit Christo;
Et ipse monitus nimirum divinitus,
Ad Northuringensem se committit gentem,
Usus auxilio fratris et hospitio,
Manentis in loco Helmenstad vocato:
Ubi sanctissima ordinantes semina
Evangeliorum, in Northuringorum
Jecerunt pectora, donec Dei gratia,
Fecit ibi fructum cælos usque ductum.
Est episcopium adhuc testimonium,
Quo incepit sedem Hildegrimus idem,
Qui quamvis Werthinæ sit conditus corpore,
Haluerstadis tamen sit patronus. Amen.

CHARTULARIUM WERTHINENSE.

(Apud Leibnitz, *ibid.*)

IN NOMINE SANCTÆ TRINITATIS INCIPIT LIBER CHARTARUM CAMBLE CONTRA FOLCBERTUM IN WIDUBERGE.

1. Notum fieri cupio omnibus tam præsentibus quam futuris, qualiter ego Ludgerus presbyter aliquantulum particulam hæreditatis dato pretio a Theganbaldo ingenuo et nobili homine comparavi in villa

D quæ nuncupatur Fislacu (Fislack), id est Hovan illam quæ dicitur Alfgedine-Hova, cum omni integritate, sive in silva, seu in pascuis et perviis et in aquarum usu et decursibus: hæc omnia a supra-dicto nobili Franco Theganbaldo ego Ludgerus presbyter comparavi, et aliquantos annos possedi, et in ea elaboravi, quod potui. Nunc autem eandem Hovan